

PRIMII CERCETATORI ETNOMUZICOLOGI IN BASARABIA POSTBELICĂ: GLEB CIAICOVSCHI-MEREȘANU

Svetlana BADRAJAN,
dr., conf. univ.

Cercetarile etnomuzicologice în Basarabia perioadei posbelice se încadrează, prin direcțiile și problemele tratate, raportate la evenimentele importante sociale, politice, culturale ce s-au produs, în câteva etape: I — 1945–1956; II — 1957–1967; III — 1968–1990; IV — din 1990 până-n prezent. Printre primii cercetători care s-au consacrat studierii folclorului muzical se numără Gleb Ciaicovschi-Mereșanu (01.05.1919/18.12.1918–20.06.1999), personalitate distinctă a culturii basarabene, ce a avut o activitate intensă și plurivalentă. A rămas cunoscut posterității ca remarcabil folclorist, muzicolog, pedagog, cercetător, critic muzical, publicist, compozitor, organizator și animator al vieții culturale din perioada postbelică. La fel a fost și viața maestrului, plină de evenimente fericite, dar și nefericite, cel mai dureros fiind deportarea.

G. Ciaicovschi-Mereșanu a lăsat o moștenire documentară apreciabilă, care include materiale fonogramice cu înregistrări inedite de folclor muzical, descrieri de tradiții și obiceiuri populare, realizate pe întreg teritoriul Republicii Moldova, Bucovina și sudul Basarabiei (regiunea Odessa) din Ucraina; lucrări teoretice; colecții de folclor; o mare cantitate de emisiuni radio și tv cu subiecte variate de la cele consacrate interpreților de folclor, de muzică academică la cele ce tratează genurile și speciile muzicale folclorice; cursuri didactice, ș.a. A știut să întrevadă talentul multor muzicieni începători, să-i susțină și să-i promoveze, astăzi — personalități importante, printre ei numim: Vladimir Curbet, directorul artistic al ansamblului academic de dansuri populare *Joc*; Zinaida Bolboceanu și Nătălița Munteanu — interprete de muzica populară; regretații Serghei Lunchevici — violonist, mulți ani dirijorul orchestrei *Fluieraș*, Nicolae Sulac — rapsod și colportor autentic de folclor, Veronica Garștea, până la sfârșitul vieții a fost director și dirijorul capelei corale *Doina*; ș.a.

Activitatea lui G. Ciaicovschi-Meresanu acoperă toate etapele menționate anterior. Alături de el, la diferite etape au activat etnomuzicologi precum Lidia Axionov (1916–1986), Petru Stoianov (1934–2009), Andrei Tamazlăcaru, Eleonora Florea, Constantin Rusnac, ș.a. Lidia Axionov a fost printre primii muzicologi din Basarabia, care au vizitat Academia Româna după 1953. Despre vizita ei din 1958 a scris Eugenia Cernea în articolul *Folcloriști străini la Institutul*

de folclor — Lidia Axionov — R.R.S.Moldovenească (REF, t.3, nr.2). Institutul a pus atunci la dispoziția conservatorului din Chișinău materiale fonogramice, printre care și înregistrări de teren realizate de C. Brăiloiu, ce se păstrează până în prezent în arhiva de folclor.

G. Ciaicovschi-Mereșanu provine dintr-o familie de intelectuali cu bogate tradiții muzicale și pedagogice. Bunicul Timofei a organizat prima școală primară parohială din satul Ermoclia, r-nul Ștefan Vodă, județul Lăpușna unde era preot și în care, deopotrivă cu alte discipline, se preda și muzica. Tatăl său, Simion Ciaicovschi, a studiat la Seminarul Teologic din Chișinău. I-a avut colegi pe Alexandru Plămădeală, viitorul sculptor, Alexei Mateevici, ulterior autorul *Limbiile noastre*, Mihai Bârcă, compozitor și dirijor. A fost cântăreț la catedrala din Bolgrad, regiunea Odesa, Ucraina, director la școala din satul Mereșeni, r-nul Hâncești, învățător la o școală din orașul Tighina. Mama sa, Maria, a fost învățătoare. În familia Ciaicovschi muzica era la ea acasă, aici s-au format muzicieni talentați, printre care și Victor Ciaicovschi (1931–1981), care a fost profesor la Universitatea de muzica din București. Pe linia maternă s-au manifestat în domeniul instruirii muzicale surorile Xenia Pugaciov, conferențiar universitar (canto academic) și Ana Pugaciov (dirijat cor academic), profesoare la conservatoarele din Kiev (Ucraina) și Moscova (Rusia).

Ciaicovschi-Mereșanu, povestea, precum că deseori era întrebat dacă nu este în relație de rudenie cu celebrul compozitor rus Piotr Ilici Ceaikovski. Le răspundea întotdeauna negativ, subliniind că în Basarabia au existat și mai există și astăzi intelectuali cu numele de Ciaicovschi. Totuși, un nepot de la văr — Igor Ciaicovschi (Ceianu) din București, doctor în științe naturale, i-a scris despre unele date referitor la familia lui cu „numeroasele talente muzicale”. Unul din ele era preotul Nicandru Ciaicovschi din satul Săieți, aproape de Ermoclia, fiind văr cu bunicul său, Timofei. Preotul Nicadru, ce a trăit în a doua jumătate a secolului XIX, cultiva arta muzicală și corespundea cu compozitorul rus P.I. Ceaikovski. În familia lor se păstrase 4 scrisori de la P.I. Ceaikovski, din care reieșea că între cei doi corespondenți ar fi existat legături de rudenie. Cele patru scrisori se păstrează în muzeul *P.I. Ceaikovski* din or. Klin, Rusia.

Nepoții preotului Nicadru au avut o instruire muzicală serioasă: Leonid era violonist, Eugen — violonist și lutier, Valentina — pianistă. Feciorul lui Leonid, la fel cu numele Eugen Ciaicovschi, a fost pasionat și el de construcția viorilor, meserie pe care a învățat-o de la un lutier neamț la Iași, pe când studia acolo agronomia. În anul 1941, Eugen a fost deportat în Siberia și s-a întors în 1957 la familia sa — soția Iulia și feciorul Victor, care se stabiliseră la București, și s-a angajat ca muncitor la fabrica *Doina*, unde repara instrumente muzicale, având „mâini de aur” și fiind înalt apreciat de muzicienii bucureșteni. Una din lucrările lui a fost violoncelul lui Radu Aldulescu pe care l-a reparat, primind mari mulțumiri din partea maestrului. Eugen scria uneori și creații muzicale. Este cunoscută romanța lui *S-a dus amorul* pe versurile lui Mihai Eminescu. Fiul

lui Eugen, Victor Ciacovschi (1931–1981), a fost profesor universitar la Conservatorul din București. (actualmente Universitatea de muzică).

Gleb Ciaicovschi-Mereșanu la fel a avut parte de educație serioasă, a studiat la liceul de băieți *Ștefan cel Mare* din or. Tighina. Aici i-a avut ca profesori pe iluștrii muzicieni din acea vreme Mihail Bârcă și Vasile I. Popovici, studiind muzica în baza manualelor lui M. Poslușnicu și G. Breazul. În anul 1939 a susținut examenele de admitere la Conservatorul Municipal din Chișinău, specialitatea muzicologie. Războiul, însă, i-a întrerupt studiile. Reluându-le în anul 1945, G. Ciaicovschi-Mereșanu activează concomitent ca laborant, apoi și colaborator științific al cabinetului de folclor înființat în 1945 în cadrul Conservatorului din Chișinău.

Folclorul l-a pasionat de timpuriu, iar după finisarea studiilor la specialitatea muzicologie, această pasiune s-a transformat într-o muncă de cercetare serioasă și aprofundată. Pentru teza de licență și-a ales tema *Colindele moldovenești*, care reprezintă prima abordare în domeniu pentru Basarabia. Nu a reușit să-și susțină licența. Luat direct de la mașina de scris, Gleb Ciaicovschi a fost deportat, împreună cu familia, în Siberia. Anii 1949–1956 au fost ani grei, trăiți departe de meleagurile natale. Acolo, în orașul Spask, apoi Kemerovo, în condiții vitrege, lui Gleb Ciaicovschi-Mereșanu, care avea doar un singur document ce-i confirma studiile muzicale — o diplomă de laureat al corului din Schinoasa (suburbie a Chișinăului) pe care l-a condus între anii 1947–1948 i-au permis să predea pianul și teoria muzicii. În anul 1954, grație unor împrejurări fericite, a revenit la Chișinău, s-a înscris din nou la Conservator, absolvindu-l în 1955. În iulie 1956, Gleb Ciaicovschi-Mereșanu a fost reabilitat și s-a întors definitiv la Chișinău.

Una dintre direcțiile de bază ale activității maestrului Gleb Ciaicovschi-Mereșanu o constituie publicarea materialelor folclorice colectate pe teren, precum și studiul științific al genurilor și speciilor reprezentative pentru zona Basarabiei. Imensa activitate de cercetare *in vivo* i-a permis să acumuleze un bogat material factologic, totalizând peste 4000 de piese înregistrate pe bandă de magnetofon în cadrul investigațiilor individuale și în echipă cu alți cercetători și studenți, și circa 160 notate după auz. Ele au constituit sursa unor valoroase colecții de folclor basarabean. Un volum apreciabil de materiale a fost publicat în câteva culegeri antologice importante pentru cunoașterea folclorului românesc de la est de Prut. Printre acestea se remarcă: *Doine, cântece jocuri* (Chișinău, 1972), *Leru-i ler* (Chișinău, 1986), *Romanțe și cântece de lume* (Chișinău, 1992), doua discuri de vinil — *Folclor moldovenesc*.

În anul 1968, în cadrul Conservatorului de Stat (actualmente Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice), a fost înființată catedra *Folclor* (în anul 1999 comasată cu catedra *Istoria muzicii*, în prezent catedra *Muzicologie și compoziție*), șef de catedră fiind numit Gleb Ciaicovschi, reales în acest post în 1974 și, ulterior, în 1984, părăsindu-l doar în 1998. El organizează în cadrul catedrei și, evident al Conservatorului, o activitate diversă: coordonează investigațiile de teren, efectuate

de profesori și studenți, completând periodic arhiva cabinetului de folclor, care actualmente dispune de peste 16000 de creații folclorice românești, ucrainene, bulgare, găgăuze și ale altor etnii conlocuitoare; patronează studii științifice, teze anuale și de licență etc.

În anul 1986, realizând visul celebrei cântărețe Tamara Ciobanu, G. Ciaicovschi-Mereșanu înființează, pe lângă catedra *Folclor*, secția *Canto popular*, care are ca scop instruirea profesională a interpreților, ulterior promotori autenticității și ai tradiției. În același an a organizat ansamblul folcloric *Țărăncuța*, împreună cu care a prezentat lecții-concerte pe întreg teritoriul republicii, în scopul promovării și salvagădării valorilor culturale tradiționale, realizând totodată o practică interpretativă absolut necesară formării cântărețului profesionist.

Prodigioasa activitate pedagogică l-a determinat să elaboreze un șir de lucrări metodice, cursuri, manuale necesare atât în procesul de învățământ mediu de specialitate cât și cel universitar. Printre acestea se numără: *Creația muzicală populară pentru colegii și conservator* (1949), *Istoria artei interpretative la instrumente populare* (1965), *Istoria artei interpretative vocale populare, Interpretarea solistică — Canto popular* (1988), ș.a. (Dintre manualele utilizate până în prezent, unice în domeniu pentru Basarabia, merită a fi menționate: *Literatura muzicală pentru școlile de muzică* (1982), *Istoria muzicii moldovenești (din preistorie până în 1917)* pentru nivel universitar (1985, manuscris)). Gleb Ciaicovschi-Mereșanu este autorul unor studii și lucrări importante printre care: monografiile *Învățământul muzical din Moldova (de la origini până la sfârșitul secolului XX)* (2005), *Mihail Bârcă* (1995), *Serghei Lunchevici* (1982), *Tamara Ciobanu* (1980), ș.a.

G. Ciaicovschi-Mereșanu a urmărit cu atenție și activitatea academică, științifică, artistică, scriind numeroase recenzii și articole de specialitate. A realizat, astfel, o intensă activitate publicistică. A participat în calitate de redactor științific la editarea *Enciclopediei Sovietice Moldovenești*, la elaborarea *Enciclopediei muzicale*, *Enciclopediei Chișinău*, *Enciclopediei Literatura și Arta Moldovei*, tratând în ele domeniul folclorului muzical.

A elaborat mai multe emisiuni radio și televizate cu tematică diversă: *Obiceiurile de iarnă la moldoveni* (televiziune, Moscova, 1988), *Genuri și specii ale folclorului moldovenesc, Instrumente muzicale populare*, ș.a. Mulți ani a activat în cadrul Consiliului artistic al radioului, susținând și în această postură muzica folclorică autentică, tinerii interpreți. Este autorul festivalului internațional *Mărțișor*, fondat în 1957, și care se organizează anual cu succes până în prezent între 1 și 10 martie.

Gleb Ciaicovschi-Mereșanu nu a fost agreat de puterea politică de până-n 1990, de aceea abia în 1991 i s-a acordat titlul didactic de profesor universitar. Aportul enorm pe care l-a adus cercetării, salvagădării, promovării folclorului muzical este inestimabil, de fapt întreaga viață a maestrului se identifică cu aceasta muncă.

Referințe bibliografice:

1. BADRAJAN, Svetlana. File din *Memoriile* schițate de Gleb Ciaicovschi-Meresanu, partea I. În: *Realități culturale, revistă de etnografie, folclor și cultură contemporană*, nr.4(10), aprilie, 2012, p.23–27.
2. BADRAJAN, Svetlana. File din *Memoriile* schițate de Gleb Ciaicovschi-Meresanu, partea II. În: *Realități culturale, revistă de etnografie, folclor și cultură contemporană*, nr.10(16), octombrie, 2012, p.8–12.
3. *Gleb Ciaicovschi-Mereșanu (1919–1999): Biobibliografie*. Resp. de ed.: Svetlana Mihailiuc; alcăt.: Vasilisa Nechiforeac, Svetlana Teodor, Irina Scorpan; red.: Vasilisa Nechiforeac. Chișinău: AMTAP, 2009. ISBN: 978-9975-9634-9-7.